

בגמרא היא להדיא כחיצ מכל האוכל אשר יאכל כמבואר בירושלמי תרומות פ"א ה"ב אמרינן "אשר יאכל פרט לאוכל קרוח" והרי שדברי הירושלמי מפורשים כאן בגמרא שבת כיון שהציעה היחידה שמשכחת בכר אחד שצריך להביאו לבית המדרש לשאול היא רק באוכל קרוח שפיר אמרינן מכל האוכל אשר יאכל והיינו פרט לקרוח ודברי הגמרא מבוארין כמין חומר וכן יש לפרש שם אח"כ הגמרא לענין איור כלי חרס הרי ג"כ משכחת לה שצריך להביא הככר שיש ג"מ בקרוח מעיקרא לקרוח אח"כ לענין לטמא אחרים כמבואר ברמב"ם ה' טומאת אוכלין וקצרותי, וזה כפתור ופרח בדברי הגמ' שבת.

סימן לט

בענין גירושין בעל כרחו על ידי שליח.

דברי הירושלמי סוף גיטין הובא בתוס' ובמה שתמהו בזה. תירצין לכל הקושיות של האחרונים שתמהו על הירושלמי בדרך חידוד.

אמרינן בגיטין נ': "בית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מלא זה דבר ערוה שנאמר כי מלא זה ערות דבר ובית הלל אומרים אפילו הקדיחה תצילו שנאמר כי מלא זה ערות דבר ר' עקיבא אומר אפי' מלא אחרת נאה הימנה שנאמר והיה אם לא תמלא תן בעיניו. גמ' תניא אמרו בית הלל לבית שמאי והלא כבר נאמר דבר אמרו להם ב"ש והלא כבר נאמר ערות אמרו להם ב"ה אם נאמר ערות ולא נאמר דבר הייתי אומר משום ערוה תלא משום דבר לא תלא לכך נאמר דבר ואילו נאמר דבר ולא נאמר ערות הייתי אומר משום דבר תנשא לאחר ומשום ערוה לא תנשא לאחר לכך נאמר ערות וב"ש האי דבר מאי עבדי ליה נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר מה להלן בשני עדים אף כאן

ניחא דמיירי שהספק היה בהחצית אם היא כלי הראוי לקבל טומאה ונגע זה שרץ שהיו ספק איסור ומדברי התוס' משמע דלא משכחת טומאה בהחצית אחת. ואכן בירושלמי פ"ג דתרומות ה"א אמרינן ספק אוכל ספק אינו אוכל אינו מועיל רשה"י לטמא מטעם ודאי ע"ש ובבאור הגר"א ומועיל בזה ספק ספיקא והעריני תלמידי הרב מרדכי דוד פרלשטיין נ"י שמבואר כאן בדבריו של התר"א שהרי ספק אוכל ספק אינו אוכל הוא כמו ספק הכשר שהוא חלות איסור ולא דין טומאה ולהכי מועיל בזה ספק ספיקא. ושם ראיתי בגלינוי הש"ס על הירושלמי תרומות להגר"ע ז"ל שכתב וזה לשונו: "פ"ג ה"א תמן א"ר יוחנן ככר שנטמא בספק רה"י ומגעו ברה"ר, נ"ב פי' דאח"כ נגע אותו הככר בככר אחר ברה"ר אזי אותו הככר שברה"ר טמא דאע"ג דלגבי אותו שברה"ר הו"ל ס"ט ברה"ר מ"מ כיון דנטמא בכר ככר הא' בס' רה"י נעשה ודאי טמא דס"ט ברה"י דינו כטמא ודאי וע"כ גם אותו שברה"ר טמא דהא נגע בו בכר טומאה וודאית ואינו ספק כלל וא"כ אחרי דאמר ר' יוחנן דס"ט ברה"י נעשה ודאי א"כ הי' ה"א דלענין קישות אם יש ספק אם נגע בו שרץ ברה"י יהי' דינו ספק טמא דבקישות יש ב' ספיקות א' אם נטמא ברה"י ב' אם הוא אוכל וראוי לקבל טומאה וספק הא' דהוא ס"ט ברה"י הרי נעשה ודאי ונשאר רק ספק הב' אם הוא אוכל דזה הספק אינו ספק רה"י דזה הספק אין לו שייכות לרשות וגם אינו ס"ט כלל דס"ט ברה"י ילפי' מסוטה דהספק אם נטמא ויש שם טומאה ומשא"כ ספק אם ראוי לקבל טומאה הוא ספק דעלמא ולא ס"ט ודו"ק".

הרי שצנעם הדברים כיון צעמנו הגר"ע לחידוש של הגר"א ז"ל וגם פירש הירושלמי כאמור ולפי זה מתבארת הגמרא דשבת שעמידה אשה שחטול ככר של תרומה ותחזור בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ואין פותר והלא בכיכר אחד לא משכחת ספק טומאה כדברי התוס' בפסחים דאם הוא ברה"י הוא טמא ואם ברה"ר הריב"ש הוא טהור ואם הוא ספק הכשר הרי אין תועלת בהבאת הכיכר ע"כ מיירי שהשאלה היתה בככר שנפסד מאכילה ולכן צריכין לראות אם הוא ראוי לאכילה ואם אינו ראוי לאכילה אינו מקבל טומאה וע"ז אמרינן

בעל כרחא איך יכול הצעל לעשות שליח ומוכח לכאורה שלא כהנב"י (ועיין במלא הרועים מה שהציא מהנב"י סימן ע"ה דאף שמאי הזקן שסובר דיש שליח לדבר עבירה מ"מ המעשה בטל ועיין פ"י כתובות דף פ"ד דתופס לצעל חוב במקום שחב לאחרים שהוא מדין אין שליח לדבר עבירה).

ונראה דאדרבא מכאן ראייה לדברי הנב"י בזה"ע סימן ק"י שכתב וז"ל: "מה שתמה על מה שכתבתי בנ"ב (קמא) בחלק אהע"ז סי' ב' דלדעת הרא"ש דלאו כל כמיניה לשווייה שליח לחוב לאחרים אי אפשר לגרש ע"י שליח בעל כרחא של האשה אפי' לדינא דהש"ס דלא מצי משוי שליח לחוב להאשה, ועל זה הקשה מעלתו דזה נגד תלמוד ערוך בגיטין דף יו"ד בשליחות בע"כ בגירושין איתא ובקידושין ליחא. אהובי ידידי דבר זה נשאלתי כבר מכמה חכמי הדור ובתוכם גם בני הרב הגדול מו"ה יעקבא ק"י מק"ק בראד שראו דבר זה בספרי. והנני מעתיק לו אשר השבתי לבני בזה שאין מדברי הגמרא שום סתירה לדברי. הנה אף שיצאתי ללמד דבר חדש דלדברי הרא"ש שאינו יכול לעשות שליח לחוב לאחרים אינו יכול לגרש אשתו בע"כ ע"י שליח והקשו הרבה מחכמי הדור שהרי מבואר בגיטין דף יו"ד ע"א בשליחות בע"כ דבגירושין איתא ובקידושין ליחא וכן הקשו מסוגיא שבדף כ"א ע"א מתקיף לה רב שימי והא שליחות לקבלה דמדעתה איתא וכו' דמשמע דדוקא שליח לקבלה אצל שליח להולכה איתא אפי' בע"כ וכן פירש רש"י שם להדיא. ואף שמדברי רש"י אין השגה על דברי הרא"ש דרש"י גם בתופס לצע"כ סובר דאם שוייה שליח יכול לתפסו מ"מ משמעות הסוגיא שם דדייק לומר והא שליח לקבלה ולא קאמר סתם והא שליחות דמדעתה איתא משמע בשליח להולכה איתא אפי' בע"כ. ואומר אני שמכל זה אין שום השגה שגם לדידי עכ"פ משכחת שליח להולכה אפי' בע"כ שעד כאן לא אמרתי דלא מצי מגרש בע"כ ע"י שליח משום דלא מצי משוי שליח לחוב להאשה אלא היכא דהגט הוא חוב להאשה אצל היכא שאין הגירושין חוב לה כגון ארוסה שעדיין אינו זוכה בשום דבר משל בעלה שיהיה הגט מיחשב חוב ואפי' לאסרה לכהונה משכחת שאין הגט חוב לה כגון שנתגרשה מאיש אחר וכמו כן שזינתה תחת בעלה

בשני עדים וכו"ה מי כתיב ערוה בדבר וכו"ש מי כתיב או ערוה או דבר וכו"ה להכי כתיב ערוה דבר דמשמע הכי ומשמע הכי. ובתוס' כתבו וז"ל: "מה להלן בעדים ברורים כו', בירושלמי פריך דאמאי אינטריך קרא דלא יוכל בעלה אשר שלחה לשו"ב לקחתה תיפוק ליה דבלאו הכי אסור להחזיר סוטתו כיון שיש עדים ומשני לעבור עליו ב' לאוין". והקשה רבינו הגרע"א בגליין הש"ס וז"ל: "תוס' ד"ה מה להלן וכו' ב' לאוין, קשה לי היאך חל איסור מחזיר גרושתו על איסור סוטה בלא כולל ומוסיף ולומר דהוי גזירת הכתוב מנ"ל זה הא י"ל דלפ"י קרא להיכא דבאו עדי הזמה והזימו לעדי הטומאה וכו"ע. וע' רש"י א' בתשובה סי' תקנ"ז ופריך לי עיון גדול". וקושיא זו הציא גם בספר רב יצבי בשם הגאון ר' אברהם ברודא. עוד הקשה שם בספר רב יצבי בשם מהר"ם שי"ף וז"ל: "לכ"ש אמאי אינטריך לזו"ת איסור גרושה לכהן הא אין גרושה אלא"כ מלא בה ערוה דבר ואם כן תיפוק ליה דזונה היא". עוד קשה הנה נא' בויקרא כ"ב: "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו" וכיון דכל גרושה לבית שמאי היא זונה והלא הזונה אסורה לאכול בתרומה. ונראה לתרץ בדרך חידוד הנה רבינו הנב"י חידש לשיטת הרא"ש דאינו יכול לעשות שליח לחובתו של חבירו דהוי תופס לצעל חוב במקום שחב לאחרים וכתב וזה לשונו: "ובזה אמרינן דין חדש מה שלא נזכר עדיין בשום פוסק דאפילו קודם חרגמ"ה לדינא דגמרא דמגרש אדם אשתו בכל כרחו מ"מ על ידי שליח אי אפשר לגרש בעל כרחא דאי אפשר לשווייה שליח לחיובא להאשה" עכ"ל. לכאורה יש להעיר על הנוב"י מגמרא זו שהרי מחלוקת בית שמאי וכו"ה שב"ש אומרים שלא יגרש אדם את אשתו אלא"כ מלא בה ערוה דבר הוא דוקא אם מגרשה בעל כרחא דמדעתה מסתברא שבכל ענין שרי כמו שכתב הפ"י הרי שכל הפרשה איירי במגרש בעל כרחא ובפסוק נאמר: "והיה אם לא תמלא חן בעיניו כי מלא בה ערוה דבר וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה ושלחה מביתו" ובקידושין (מ"א) אמרינן ושלח מלמד שהוא עושה שליח ושלחה מלמד שהיא עושה שליח ושני פעמים נאמר שם בפרשה הרי הפרשה של ערוה דבר איירי מפורש גם במגרש ע"י שליח וכיון שכל הפרשה איירי

שנאסרה על צעלה והפסידה כתוצאה וכל תנאי כתובה שוב אין הגט חוז לה שהרי אינה מפסדת מאומה ע"י הגט ואדרבה זכות הוא שמתירה לשוק". וע"ש אין שנאמר הסוגיות ועיין בדרוש וחידוש להגרע"א בכתבים בתשובתו להגאון ר"מ וויל ולפי זה דברי הגמרא מתפרשים כמין חומר שכיון שאסור על הצעל שפיר יכול הצעל לגרש ע"י שליח ואפילו לב"ה הרי הקרא מיירי בתרתי או בערות דבר או שהקדיחה תבשילו וא"כ מה שנאמר בפרשה שליחות הצעל מיירי בענין שמאל זה ערות דבר ולכן שפיר מקשה הירושלמי דמיפוק דבלאו הכי אסור להחזיר סוטתו והולך לשנויי לעבור עליו צ"ל לאוין (ועיין פ"י מה שהציא מהרש"א). ואמנם כל זה כשנמצא זה באמת ערות דבר אבל אם באו עדי הזמה והזימו לעידי הטומאה נמצא שמה שגרשה צעל כרחה על ידי השליח הרי היה בטעות שהרי אליבא דאמת הוא תופס לב"ה במקום שחב לאחרים ובטלה השליחות ולא מצעי לפי שיטת הפנ"י משום שאין שליח לדבר עזירה הרי הבאנו מדברי הטורי אבן שגם בשוגג או אונס בטל השליחות עיין לעיל סימן ה' אלא אפילו אם נפרש דהוא דין מיוחד בשליחות שלא נאמרה הפרשה של שליחות בענין דהוי תופס לצעל חוב במקום שחב לאחרים הרי היה המינוי שליחות בטעות ושוב בטלה השליחות ומתורבת קושית רבינו הגרע"א דאם הוזמו העדים על דבר ערוה בטלה השליחות ואינו גט ומיושבת ג"כ הקושית שאין איסור חל על איסור דנ"מ לענין הלוא של מחזיר גרושתו הוא היכא שהוא עצמו גירשה בע"כ מפני דבר ערוה והוזמו העדים דאין כאן מחזיר סוטתו מ"מ עבר משום מחזיר גרושתו ומתורבות בזה כל הקושיות ויישוב הסוגיא לפי דברי הנוצ"י הוא כפתור ופרת. ועיין בבית הלוי סוף ח"א שנסתפק במגרש אשה בע"כ אם צעין צ"ד ועיין בתרגום יונתן בן עוזיאל דברים כ"ד פסוק א' שכתב: "ויכתוב לה ספר תירוכין קדם כי דינא ויתן ברשותא ויטייל וכו'" ולפי הנ"ל כיון שהפרשה מיירי בגט בע"כ שפיר צריך צ"ד אלא דאכתי אינו מיושב דזה שייך רק על הנתינה ולא על הכתיבה לדברי הצ"ה ואמנם לפי הרש"י דריש סנהדרין שהוצא שם אחי שפיר ונ"ע. וידידי הרב הגאון הגדול ר' משה פינקל שליט"א ר"מ בישיבת מיר העירני מדברי העו"ט סימן קנ"ה שגם שם כתב דלריך צ"ד במגרש בע"כ ועיין

צ"פ בהשמטות קטנות שנדפס בקוף הלכות תרומות דף ס"ז עמוד ג' בקופו שכתב ג"כ לפרש כן דברי רש"י צריש סנהדרין ע"ש ושוב אמר ליישב קושית הבית הלוי שהקשה על הנוצ"י וז"ל: "גם קשה על רש"י וכמו שהוכיח הא"י דלא צעי ג' וכוונתו מהא דאיתא בגיטין דף ה' גבי מציא גט ממה"י צפני כמה הוא נותנו לה דר"י אמר צפני צ' ור"ח אמר צפני ג' הרי דלר"י אינו צריך ג' ואפי' לר"ח דמלריך ג' הא לא מלריך רק במציא ממה"י ומשום דלריך לומר צפ"נ דהוי קיום שטרות אבל בנותן גט לאשמו לכ"ע לא צעין ג" ותיך הגרמ"פ נ"י כיון שמה שצריך צ"ד הוא במגרש צעל כרחה כמו שכתב הצ"ה והרי בשליח ליחא לצעל כרחה לדעת הנוצ"י וע"כ איירי מדעתה ושפיר א"ל צ"ד וסגי בשנים. ובזה תיך ג"כ על מה שהעיר בחלקת יואב בהגהותיו למסכת גיטין שכתב על דברי רש"י דף ל"ד וז"ל: "גמרא ברוך הטוב והמטיב ולא בטיל גיטא, עין תוס' רי"ד צ"ב דף קמ"ו דסברת אצ"י, דאין זה אומדנא דמוכח וכן מבואר ברש"י כאן כמה שכתב: ומסרו לה למחר, מבואר דאם מסרו לה היום, אינו מועיל אף לאצ"י. אך נ"ע מה שמדמה הש"ס כאן. ולביאור רחב אכ"מ. גם עיין בהה"מ פרק ט' דכל היכא דגילה דעתו ע"י מעשה, לכו"ע מילתא, לכן נ"ע בכתב" ותיך הג"ל שלדעת הנוצ"י ל"ק שמיירי ע"י שליח כמו שהגמרא אומרת: "גידול בר רעילאי שדר לה גיטא לדביהו אזל שליחא אשכחה דהוה יתבה ונוולה אמר לה הא גיטך אמרה ליה זיל השתא ותא למחר". וכיוון שאמרה תא למחר והיא אינה רוצה להתגרש היום א"כ אי אפשר לגרשה בע"כ על ידי השליח. והוא חריף ודו"ק ובעלם קושית הגרע"א עיין תורת חס"ד סימן ו' מה שתיך שם ועיין עוד שם סימן י"ד. ובתורת חסד (אה"ע סי' ו') כתב להעיר על דברי הרמב"ם וז"ל ויש להעיר מד' הרמב"ם (צפ"צ מהל' סוטה ה"ח) שכ' וז"ל כל שנא ביאה אסורה מימיו אחר שהגדיל אין המים המאחרים בודקין את אשתו ואפי' בא על ארוסתו צבית חמיו שאסור מדברי סופרים וכו' שנאמר ונקה האיש מעון וכו' עכ"ל, והמל"מ שם נסתפק אם עבד תשובה אי מהני ליה שיהיו המים בודקין אותה וכו', והציא רא"י דל"מ תשובה לזה מדלא משני כן הגמ' ביבמות (דנ"ח ע"א) ובקידושין (דכ"א ע"ב) דמיירי בדעבד תשובה,

י"ל נמי לז"ש בעידי זנות שהוזמו ומיושז בזה קושי' הגרע"א שס. וזוה נקחר ג"כ ד' הפ"י בהקדמתו שתי' קושי' הירושלמי באומר פ"פ מנאמי ואח"כ איגלאי מילתא שהי' בטעות כו' ע"ש, ואכמ"ל וכ' מזה במ"א.

ולכאורה היא קושיא אלימתא על הגרע"א והפנ"י, ונראה בדעת הגרע"א והפנ"י דהרי אם נשאה לאחר אם הגט בטל הרי עברה על איסור אשת איש אף שהוא באונס וזניה הם ממזרים אם היו לה בנים וזדאלי לא ניחא לו שעל ידי מעשיו יעברו איסורין וע"כ גמר ונתן הגט אף אם יוזמו ואף שלא עלה בדעתו שהעדים יוזמו הרי אילו ידע שכן יקרה זדאלי אמדין דעתו שניחא לו שיהא גט כדי שלא תעבור על איסור א"א או שיהיו בניה ממזרים ביש לה בנים מהשני ושפיר הקשה הגרע"א דמשכחת לה בעדים זוממים כשנשאת דזכרי מיירי קרא וכן לדברי הפנ"י, אבל תירוץ שפיר עולה דהרי כיון שלא היה זכות לגרשה הרי אין שליח לדבר עזירה וכאמור ודו"ק, ועיין עוד במ"ח סימן י"ד ועיין עי"ט סימן י"א.

סימן מ'

בדין פשיעה בשמירת עבדים וקרקעות ושטרי חוב.

נראה בדעת הרמב"ם שמשני דינים פושע חייב מטעם מזיק דגרמי ומטעם מזיק דשמירה, ושני הטעמים מפורשים בראשונים א' ברמב"ן ושני ברשב"א הובא בשיטמ"ק ב"מ. אבל הראב"ד לשיטתו אדיל שחולק על שני הטעמים.

כתב הרמב"ם בפ"ג משכירות הל"א וג' וז"ל: "שלשה דינין האמורין בתורה בארבעה השומרין אינן אלא במטלטלין של ישראל ושל הדיוט שנאמר כסף או כלים וכל זהמה ילאו קרקעות וילאו העבדים שהוקשו לקרקעות וילאו השטרות שאין גופן ממון וילאו הקדשות שנא' כי יתן איש אל רעהו וילאו נכסי עכו"ם. מכאן אמרו חכמים העבדים והשטרות והקרקעות

והביא שם ד' בעל ק"ח שדעתו נוטה שמועיל התשובה לזה, עכ"ד המל"מ, והנה קשה לכאורה לפ"ד המל"מ דלא מועיל תשובה בזה דס"ל שגז"כ הוא שלא יעשה המקום גם זה שיבדקו המים את אשתו אלא למי שלא בא שום ביאה אסורה מימיו, א"כ לפי"ז סוטה ששחתה וזדקה המים הרי עי"ז נתזרר בזירור גמור שבעלה הוא מנוקה מעון שום ביאה אסורה מימיו, (דאין סברא כלל לומר שמ"מ לפעמים במקרה יארע גם זה אף שבה ביאה אסורה רק שאינו ודאי בכה"ג שיבא גם זה) ולפי"ז מי שקינא לאשתו ונסתרה ואח"כ זה האיש שנחשד עליה הוא בעצמו ג"כ קינא לאשתו והשקה וזדקה המים נימא שהותרה לבעלה הך סוטה קמייחא שנחשדה עם איש זה שהרי נתזרר שהאיש הזה לא בא שום ביאה אסורה מימיו, וזה דבר שלא שמענו מעולם, ופשוט בכ"ד דכל שאמרה איני שותה או שאמר בעלה איני משקה או שגרשה שוב היא אסורה לבעלה לעולם, וכן לכהונה וא"א לזרר היתרה בשום אופן וענין כלל, וגם אם איתא תיקשי מהירושלמי דמיימי החוס' שיליה גיטין (ד"ז ע"א) דמקשה התם לז"ש דלא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ע"ד אמאי אינטריך קרא לאסור מחזיר גרושתו משנשאת, חיפוק לי' דנלא"ה אסור להחזיר סוטה, והא אינטריך קרא בכה"ג שהאיש שנסתרה עמו הוא השקה אח"כ את אשתו וזדקה המים ונתזרר שהוא מנוקה מעון ולא זינתה עמו אשה זו והוי שרי לבעלה להחזירה אי לאו איסור מחזיר גרושתו משנשאת, וזדאלי ב"ש מודים דאחר קינוי וסתירה שפיר יכול לגרש אשתו היכא דאינה שותה והיא סוטה מספק, אבל אי נימא דמהני תשובה על ביאה אסורה שהיו המים זדקין את אשתו כנ"ל א"ש דלעולם אין כאן זירור להיתר דאף שאח"כ זדקו המים את אשתו של הנחשד, מ"מ י"ל שזינה עם אשה זו רק שעשה תשובה וכו"ל. והנה במ"ש לעיל להוכיח מד' הירושלמי שכתוס' דשיליה גיטין הנ"ל דלא משני דאינטריך קרא לאסור מחזיר גרושתו משנישאת היכא שזה האיש שנסתרה עמו השקה את אשתו וזדקה המים שניתזרר שהוא מנוקה מעון וכו"ל, אפשר לדחות דאולי י"ל דלז"ש דלא יגרש אא"כ מצא בה ע"ד א"כ אם אח"כ נתזרר שהע"ד הוא שקר, י"ל דבכה"ג הגט בעל דהרי אומדנא דמוכחא טובא דלא גירשה רק משום הע"ד משא"כ כשנתזרר שהי' שקר מוחלט, וכן